

TRADIȚIE ȘI FOLCLOR PE VALEA ASĂULUI

Corina APOSTU¹

apostu_corina2007@yahoo.com

ABSTRACT: My paper „Traditions and folklore in Asau Valley” deals with the geographical presentation of the area, the traditional costumes and with some important traditions, specific to the area. In the first part of the paper there is a presentation from the geographical point of view which continues with the presentation of the traditional costumes both for men and women.

The second part of the paper deals with the presentation of the customs for baptism, wedding or death. In the same part I have also presented traditions and folklore for Christmas, New Year`s Eve and New Year`s Day.

KEYWORDS: folklore, traditions, popular costumes.

Pe valea mijlocie a Trotușului, la poalele munților Ciucului și Tarcăului din Carpații Orientali, la capătul de apus al Depresiunii Dărmănești-Comănești, se află așezată comuna Asău, centru minier și forestier. Strajuită de o parte și de alta de munți înalți, situată într-o regiune sub-alpină însoțită și ozonată puternic, prin relieful ei și decorul montan veșnic verde și cerul său liniștitor, cu răsărituri și apusuri de soare admirabile, comuna Asău prezintă priveliști din cele mai încântătoare.

Comuna Asău este așezată în partea de vest a județului Bacău, la o distanță de 63 km de orașul Bacău, la 6 km de orașul Comănești. Hotarele comunei au suferit modificări în trecutul istoriei în urma împărțirii administrative, astfel că astăzi Asăul are următoarele hotare: la răsărit se mărginește cu comuna Zemeș și orașul Moinești, hotar delimitat de obcina munților Geamăna, Rotundu, și Tajbuga; la sud de orașul Comănești, hotar fixat la „Podul Mitache” și înspre suburbia Lăloaia delimitat de apa Trotușului până la Ciobănuș pe culmea munților Lapoș; se mărginește cu comuna Dărmănești înspre apus, cu comunele Agăș și Brusturoasa prin obcina munților Muncel și Aluniș, Preotesei, Răzvan, Socer și Balint, iar la nord se mărginește cu județul Neamț având ca hotar obcina munților Balint și Păltiniș și comune din județul Harghita.

¹ Profesor, Școala Gimnazială Agăș, județul Bacău.

Primul document care atestă denumirea localității Asău îl găsim la data de 16 decembrie 1442 pe timpul Domnitorului Ștefan al Țării Moldovei și Voievodului Ilie².

Un aspect important al fiecărei comunități îl reprezintă portul popular. „Moldovenii țin morțiș la portul lor și aceia dintre ei care ar accepta de la turci sau de la oricare alt neam vreo parte a portului, e pedepsit cu moarta”³. Portul popular din zona Asăului a fost întotdeauna cel mocănesc, al oamenilor de munte, acesta fiind influențat de zona Ardealului. În trecut costumul popular bărbătesc era compus din cămăși de cânepă sau în croite simplu, lungi până la genunchi, ițari din cânepa sau bumbac pentru vară, iar pentru iarna, ițari de lână. Ițarii erau strânși cu ață, iar cămașa era strânsă la mijloc cu brâie roșii late în care se țineau banii, cuțitul sau tabachera. Peste cămașă purtau bundițe din piele de oaie împodobite cu modele cusute. Pe cap bărbații purtau căciuli de oaie pe timp de iarnă, iar vara purtau pălării.

Portul popular femeiesc era compus din ii înflorate, cu diferite cusături, fluturi ori mărgele, poale albe, iar peste poale purtau catrințe stânse pe corp și prinse în talie cu bârnețe multicolore sau fuste largi și lungi. Catrințele și fustele largi erau țesute în casă, erau făcute din lână viu colorată și aveau diferite modele. Pe timp de iarnă femeile purtau sumane ornate cu ceaprazuri. Pe cap femeile purtau marame colorate sau ștergare de borangic, iar bătrânele purtau tulpane negre. Și bărbații și femeile purtau în picioare opinci și șosete de lână; abia după anii 1900 au început să apară ghetele și cizmele de piele.

Portul popular de pe valea Asăului nu s-a schimbat nici în prezent, iar costumele naționale se păstrează și astăzi la loc de cinste în casele sătenilor. La fiecare serbare câmpenească sau cu ocazia diferitelor sărbători de peste an tinerii dar și cei mai în vârstă poartă cu mândrie costumul popular specific zonei.

Tradițiile de pe valea Asăului au fost și continuă să fie deosebite prin ceea ce exprimă ele și au reușit întotdeauna să adune grupuri mari de oameni pentru a le celebra. Pe valea Asăului, la fel ca în orice altă parte a țării au existat tradiții și obiceiuri pentru fiecare eveniment important din viața fiecăruia, de la naștere până la moarte.

² Pr. Gheorghe Ghe. Albu- Monografia comunei Asău- județul Bacău, Ed.Cronica, 1996, p. 44.

³ <http://www.ppbc.ro/cultura.php?nL=asau>

Nașterea unui copil este motiv de bucurie și veselie în fiecare familie, iar botezul noului născut reprezintă un prilej de adunare a tuturor membrilor familiei. Botezul are loc sâmbăta, așa cum s-a moștenit de la bătrâni, iar duminica are loc petrecerea dedicată încreștinării noului născut, petrecere numită cumetrie. În prezent cumetriile se fac în restaurante și nu în casele noilor părinți, așa cum era obiceiul la bătrâni. Pe valea Asăului cumetriile se țineau acasă, unde era pregătită o masă mare cu multe feluri de bucate la care luau parte numai invitații. Invitația la cumetrie o făcea tatăl copilului și era o invitație verbală: „Poftiți să faceți un bine,/ Să veniți la mine/ Că fac botezăciune!”⁴ În ziua cumetriei, copilul era îmbăiat în apa pregătită special în care se puneau tot felul de mirodenii sau flori, iar nașa îi spunea următoarele vorbe: „Să fie voios/ Sănătos/ Și frumos/ Și norocos./ Voios/ Drăgăstos/ Învățat/ Și bogat./ Lucrător/ Și ascultător/ Harnic foc/ Să aibă noroc./ Să fie de treabă/ Și luat în seamă.”⁵ După aceste urari nașa îmbracă bebelușul cu haine noi, îl dă mamei și apoi se așează la masă. Tradiția în care nașa spală bebelușul, îi urează cele mai bune gânduri lui și familiei lui și îl îmbracă în haine noi se păstrează și astăzi cu sfințenie. Nici așezarea oaspeților la masă nu era lăsată la voia întâmplării. Nașii erau așezați întotdeauna în capătul mesei ca semn de cinstire a părinților față de cei care le-au creștinat copilul, lângă ei se așezau părinții, iar restul mesenilor pe de o parte și de alta a mesei, de obicei femeile pe o parte și bărbații pe cealaltă parte. La finalul mesei, fiecare participant pune „somn” copilului, adică dăruiește o sumă de bani copilului, și altă sumă părinților. Peste un an nașii iau din păr copilului, iar acest obicei prilejuiește o altă întâlnire, mai restrânsă decât cumetria, la care se înălnesc cumetrii și rudele cele mai apropiate.

Un alt obicei cu ocazia căruia se adună cu veselie grupuri mari de oameni este nunta. Nunțile de pe valea Asăului se desfășurau cu mare fast și începeau cu mult timp înainte. Ținând cont de informațiile pe care ni le prezintă Pr. Gheorghe Ghe. Albu în lucrarea *Monografia comunei Asău*⁶, flăcăii care vroiau să se însoare trimiteau pețitori pentru a afla informații referitoare la părerile părinților despre flacău, sau dacă fata lor era pregătită de măritiș. Dacă din dictuțiile avute cu părinții pețitorii primeau răspunsuri afirmative, atunci aceștia se întorceau într-o altă seară împreună cu viitorul mire și părinții acestuia să ceară oficial mâna fetei. Tot atunci se stabilea

⁴ Idem 1, p. 158

⁵ Ibidem 3

⁶ Idem 1, p. 161

data nunții, zestrea fetei și a flacăului și se schimbau inelele de logodnă. După această înțelegere urma o altă vizită la casa miresei, de această data împreună cu nașii și cu vorniciei, cu ploștile⁷ pline cu vin. Scopul acestei vizite era acela de a cinsti înțelegerea făcută și ca mireasa să primească daruri din partea mirelui: colac, marama de cap sau bomboane. La nuntă mireasa purta rochie albă și coroniță pe cap, mirele era îmbrăcat în port național, iar toți invitații primeau o floare mică cu fir. Nașilor li se puneă în piept o floare cu coroniță și betea. Toate acestea, cat și șervețelele nese-sare la nuntă erau cusute de mireasă și de rudele ei. Invitația la nuntă se făcea cu o zi înainte de nuntă de către un vornic. Acesta umbla prin sat cu plosca plină cu vin și invita oamenii la nunta, fie din partea părinților, fie din partea nașilor. Gustarea din ploscă însemna că invitația a fost acceptată.

În ziua nunții mirele și cu alți flăcăi, nașii, muzicanții și alți nuntași mergeau la casa miresei rostind strigături specific de nuntă. Alaiul se oprea în fața casei miresei, iar un vornic rostea „conocăria”⁸:

*„Bună ziua cinstiți socri mari,
 Mulțumesc dumneavoastră, băieți militari.
 Da ce umblați? Ce căutați?
 Ce umblăm? Ce căutăm?
 La nimeni seamă nu dăm.
 Tânărul nostrum împărat
 De dimineață s-a sculat
 Chică neagră a pieptănat
 Murgul său a înșeuat
 Cu trâmbița a cânat
 Mare oaste a adunat.
 Aicea zări
 O floricică frumoasă
 Și drăgăstoasă.
 Acum, ori floricica să ne-o dați
 Ori de noi nu mai scăpați.*

⁷ Ploscă = vas de lemn, de lut ars, de metal sau piele, cu capacitate mică, rotund și turtit, cu gâtul scurt și strâmt, în care se ține băutura și care se poartă atârnat de o curea; (aici) recipient de metal, piele, lemn sau lut ars cu rachiu sau vin cu care vornicul umbla prin sat pentru a invita sătenii la nuntă și din care le servea celor invitați.

⁸ Conocărie = orațiune specifică nunților.

După ce mireasa ieșea din casă, nașii rupeau desupra capului mirilor un colac și îl aruncau în cele patru zări și apoi toți nuntașii se prindeau în horă.

Momentul despărțirii miresei de casa părintească și de părinți reprezenta un moment emoționant în care fata își cerea iertare de la părinți și binecuvântare pentru plecarea din casa părintească. După acest moment alaiul de nuntași se îndreaptă către biserică pentru cununie, iar după cununie către casa mirelui unde avea loc trecerea de nuntă. Deseori nunta ținea câte doua-trei zile.

Mare parte din obiceiurile de nuntă de pe valea Asăului au rămas neschimbate, iar cele care s-au pierdut sau s-au schimbat, au suferit aceste schimbări datorită evoluției societății în care trăim.

Un alt prilej de adunare, de data acesta unul trist, este moartea. La înmormântare se adună toate rudele care aduc flori și aprind lumânări. Mortul este spălat și îmbrăcat cu haine noi sau cu cele mai bune haine pe care le are și este așezat pe catafalc într-o cameră curată cu fața spre răsărit. Mortul este ținut în casă timp de trei zile, după care este condus la groapă de către rude și de către săteni. Pe drumul spre biserică se fac opriri punându-se punți⁹ formate din pânză albă, o găleată sau o oală și un colac. După îngropare toate rudele și toți cei care au însoțit mortul până la groapă participă la praznic. Mormântul este tămâiat timp de 40 de zile. La 40 de zile familia face un alt praznic la care se impart un pat, un rând de haine și alte lucruri ale mortului.

Perioada Crăciunului și a Anului Nou reprezintă un moment în care fiecare membru al comunității este implicat în sărbătorirea celor două evenimente de la sfârșitul anului. Pregătirile pentru colindat și pentru sărbătorirea Anului Nou încep încă din timpul postului Crăciunului când tinerii se adună pentru a repeta colindele și urăturile. În seara de Ajun cete de copii și tineri umblau din casă în casă pentru a vesti Nașterea Domnului, iar gazdele îi răsplăteau cu nuci, colaci și vin fiert. În ziua de Crăciun tinerii mergeau cu steaua și cântau la ferestrele gospodarilor colinde de prea mărire a Domnului.

*„Steaua sus răsare/ Ca o taină mare/ Steaua strălucește/ Și lumii vestește/
Și lumii vestește/*

⁹ Punte (aici) = vămile văzduhului prin care trece sufletul mortului până în Rai;

Că astăzi Curata / Preanevinovata/ Fecioara Maria/ Naște pe Mesia/Naște pe Mesia.

O, ce veste minunata/ În Betleem ni s-arată/Că a născut prunc/Prunc din duhul sfânt/Fecioara Maria.

Ce vedere minunată/ Păstorilor li s-arată/ Cerul strălucea/ Îngerii veneau/ Pe-o rază curată”.

Obiceiurile de Anul Nou sunt cele mai multe și mai variate dintre toate tradițiile și obiceiurile de peste an. De Anul Nou asăuanii merg cu plugușrul, cu capra, cu ursul și cu jianul. În seara de Ajun dar și în primele doua, chiar trei zile ale noului an gospodarii satului sunt vizitați de cete de urători. Una dintre cele mai vechi și utilizate urături este următoarea:

„Aho, aho copii și frați/ Stați puțin și nu mânâți/ Lângă boi v-alăturați/Și cuvântu-mi-ascultați! /S-a sculat mai an/ Bădica Traian/ Și-a-ncălecat/ Pe-un cal înșeuat./ Cu nume de Graur/Cu șeaua de aur/ Cu frâul de mătasă/ Cât vița de groasă./ Ia mai mânâți măi! Hăi! Hăi!”

Jocul caprei este un alt obicei de Anul Nou care încă se mai păstrează pe valea Asăului. Blana caprei este făcută dintr-un sac pe care s-au lipit fâșii de hârtie colorată. La un capăt al blanei, printr-o găurică iese un băț pe care este fixat capul din lemn al caprei îmbrăcat în piele de căprioară. Capul are urechi și cornițe, iar în spatele cornițelor se pun oglinzi și mărgelile de tot felul, iar la gat i se pune clopoțel. Blana este îmbrăcată de un tânăr care o joacă după muzica cântată moșneag. Pe lângă capră și moșneag, alaiul mai cuprinde o babă, un fluieraș și un evreu sau negustor. Melodia după care se joacă este cea a jocului național mușamaua, iar versurile încep așa:

*„Ța-ța-ța căpriță ța
Și la dreapta tot așa.
Și la stânga tot așa.
Vai săraca căprița!
Cum îi umblă gurița!
Ța-ța-ța pe deal în sus
Că de-acolo te-am adus,
Cu cercei și cu hurmuz.*

*Cu cercei și cu mărgele
C-așa-i place mândrei mele*¹⁰.

Obiceiul de a umbla cu ursul de Anul Nou este foarte vechi. „Originea acestui obicei trebuie cautată în evul mediu târziu, sau poate mai demult. Pana la jumătatea secolului nostru, țiganii ursari colindau satele cu ursi care-i calcau pe cei ce sufereau de «șale».”¹¹

Jocul urșilor nu este specific doar zonei Asău. Ursul se joacă de Anul Nou și în zonele Dărmănești sau Doftena. În zilele noastre, dansul urșilor a evoluat de la un simplu obicei la un adevărat spectacol de mari proporții și cu largă rezonanță. În ropotele asurzitoare ale tobelor și sub comanda ursarilor mai mulți urși joacă într-un ritm frenetic. De menționat este faptul că masca-costum de urs se compune dintr-o blană întregă de urs, împodobită cu curele, cu ținte și canafi. Ținând cont de faptul că cetele de urși sunt numeroase, omul secolului nostru ar crede că e o barbarie să ucizi un urs doar ca să te fălești cu el de sărbători. Însă, asăuanii spun că cele mai multe dintre piei le-au procurat de la vânătorii din satele Asău și Dărmănești, și au fost vânat în locul în care arealul ursului depășește efectivul normal al zonei.

Ceata urșilor era compusă din 1–2 primari îmbrăcați în alb. Rolul lor era acela de a face legătura cu gazda care primește ursul și care strânge banii. Mai erau 3–4 ursari îmbrăcați țigănește și simplii ei comandanți jocul urșilor, panțării îmbrăcați în alb cu un coif pe cap și cu mâinile în șold care joacă mereu în spatele urșilor, o babă și un moșneag, 3–4 fluierători, cam tot atâția toboșari și bineînțeles urșii care la început erau în număr de 1–2, iar astăzi ajung chiar și la 20–30 la cetele pentru paradă.

Jianul sau Banda lui Bujor este o piesă istorică cu subiect din vremea fanarioșilor, reprezentând lupta haiducilor împotriva turcilor și grecilor asuprașii. Pe valea Asăului această piesă era interpretată de un grup de tineri și mergeau la fel prin casele gospodarilor în primele zile ale noului an. Personajul principal este Bujor, un haiduc prins de asuprașii fanarioși. Pe lângă personajul Bujor, trupa mai are și alte personaje precum mama lui Bujor, alți haiduci, turci, un grec și căpitanul de poteră. Piesa începe cu un dialog între Anul Nou și Anul Vechi. În prezent, piesa mai este interpretată doar cu ocazia festivităților de sărbători de iarnă.

¹⁰ Idem 1, p. 179

¹¹ <http://www.culturabacau.ro/atracție-obiceiuri-si-datini-18.html>

În prezenta lucrare am încercat să aduc în discuție tradiții specifice zonei Asăului, tradiții care încă se mai păstrează și fac cinste zonei și locuitorilor de pe valea Asăului.

Bibliografie:

- [1] Albu, Gheorghe, Ghe., preot, *Monografia comunei Asău – județul Bacău*, Editura Cronica, 1996.
- [2] <http://www.comunaasau.ro/pagina/istoricul-localita-539>
- [3] <http://www.ppbc.ro/cultura.php?nL=asau>
- [4] <http://www.dexonline.ro>
- [5] <http://www.doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/anul-nou-tara-ursilor>
- [6] <http://www.culturabacau.ro/attractie-obiceiuri-si-datini-18.html>